

Vloga in delo sodnega tolmača v kazenskem postopku

Ignac Fock

1 Uvod

Pravnika in tolmača družijo nekaj, brez česar bi njuni stroki ne obstajali: jezik. Prvemu pomeni zlasti orodje, katerega pretehtana, natančna in celo bravurozna uporaba je tista, ki odločilno doprinese k sicer poglavitni, torej pravniški vsebini njegovega dela. Drugemu pa je jezik izrazno sredstvo in v enaki meri materija, ki pravzaprav določa njegovo poklicno bit, zaradi česar se tolmač na prvi pogled malenkost priliči »sporazumevalnemu orodju« in se prelevi v podaljšek procesnega vodstva, ki je dodeljeno sodišču, a ki brez sodelovanja tolmača ne more biti uspešno in tudi ne zakonito. Zato bi lahko dejali, da je vloga tolmača v kakršnemkoli sodnem postopku oksimoronična. Čeprav se skozi oči vsakdanjega pragmatizma mogoče zlasti laiku zdi skrajno instrumentalna, jo je treba razumeti kot ne-oločljivo od okvira natanko tistih ustavnih pravic, zaradi varstva katerih obstajajo preostali procesni subjekti, začeni s sodiščem ali, v kazenskem postopku, zagovornikom.

Ustava Republike Slovenije v 22. členu varuje pravico do izjave, ki zagotavlja, da lahko posameznik svoje pravice brani in ima možnost vplivati na odločitve, ki v te pravice

posegajo. Nadalje v 23. členu varuje pravico do sodnega varstva, s 34. členom pa je zagotovljena pravica do osebnega dostojanstva, ki ji je lahko zadoščeno le pod pogojem, da je stranka subjekt, in ne objekt postopka. Nobene od navedenih pravic, vključno s pravico do obrambe v kazenskem postopku (29. člen Ustave) kot posebnim izrazom pravice do osebnega dostojanstva, pa oseba, ki ne razume jezika, v katerem teče postopek, ne more uveljavljati brez pomoči tolmača. »Brez tolmača bi bila taki stranki ali obdolžencu v postopku odvzeti njena osebnost in dostojanstvo. Odvzeto bi ji bilo torej tisto, kar jo v temelju opredeljuje kot človeka.« (Sovdat 2018, 66)

V citiranem prispevku se nekdanja predsednica Ustavnega sodišča RS ne osredinja le na najočitnejši, 62. člen,¹ ki stranki pred sodiščem zagotavlja pravico do uporabe svojega jezika in pisave, marveč, izhajajoč iz te pravice, opozarja na razsežnosti ustavne vloge tolmača v smislu zgoraj povedanega. Najsi smo torej še tako vajeni na jezik gledati kot na sredstvo sporazumevanja, tolmač kot strokovnjak za jezik in tudi medjezikovni posrednik zaseda še celo pomembnejše mesto od tistega, ki mu je v najožjem smislu poverjeno zaradi varstva pravice iz 62. člena Ustave.

Ker sta ravno zaščita in uresničevanje pravic udeležencev v kazenskem postopku ključnega pomena za obstoj pravne države, poleg tega pa je obdolženec, ki se mu sodi v tuji državi, še toliko ranljivejši, bi lahko na področju sodnega tolmačenja kazenskemu pravu priznali neke vrste primat, razložljiv z ustavo kot temeljnim virom kazenskega prava. Tako je mehanizem procesnih jamstev za zagotavljanje pravice do uporabe jezika, katere ustavni okvir je določen, v Zakonu o kazenskem postopku (ZKP) urejen natančneje kot v drugih procesnih zakonih.² Z vidika tolmaške stroke pa lahko trdimo, da je izjemni pomen kazenskega prava izpričan tudi v njenem zgodovinskem razvoju, če pomislimo na uveljavitev tako konferenčnega kot sodnega tolmačenja na račun nürnberških procesov.

1 Citirani prispevek je bil objavljen leta 2018, torej pred sprejetjem Ustavnega zakona o dopolnitvi II. poglavja Ustave Republike Slovenije – UZ62a (Uradni list RS, št. 92/21 z dne 8. 6. 2021), s katerim je bila v Ustavo zapisana pravica do uporabe znakovnega jezika in jezika gluhoslepih (62.a člen). Zato velja dodati, da je avtoričine navedbe glede ustavne vloge tolmača mogoče, *mutatis mutandis*, smiselno razširiti na omenjeni 62.a člen.

2 ZKP v osmem odstavku 8. člena izrecno določa, da v kazenskem postopku prevaja in tolmači *sodni* tolmač, torej oseba, imenovana na podlagi ZSICT, ki opredeljuje status sodnega tolmača. ZKP pa določa tudi izjeme, v katerih lahko sodišče »po uradni dolžnosti ali na predlog državnega tožilca ali policije v skladu s smiselno uporabo 233. člena v zvezi s četrtrim odstavkom 249. člena ZKP postavi za opravljanje prevajanja ali tolmačenja drugo ustrezno osebo, ki obvlada tuj jezik, za katerega ni sodnih tolmačev ali jih primanjkuje.« V nadaljnjih členih zakona (npr. 82/3, 92/1, 128/8) je včasih uporabljen izraz »tolmač«, ki ga gre razumeti kot nadpomenko za sodnega tolmača in pa tolmača, ki ni sodni tolmač in je v postopku angažiran na podlagi opisane zakonske izjeme. V tem prispevku bomo včasih v izogib redundantnosti izraz »tolmač« uporabljali po analogiji z navedenim; koder bo razlikovanje med statusom sodnega in »nesodnega« tolmača merodajno, pa bomo na to posebej opozorili in bo razvidno iz konteksta.

Namen prispevka je najprej zagotoviti celostno, čeprav na ta račun mestoma panoramsko predstavitev tolmačenja in prevajanja na kazenskopravnem področju. Vlogo in pomen sodnega tolmača bomo v glavnih fazah kazenskega postopka skušali prikazati na podlagi normative ureditve v Republiki Sloveniji ter ob vzporednem razmisleku o standardih sodnega tolmačenja in pa strokovnih smernicah, namenjenih tako tolmaču kot drugim udeležencem postopka, v katerem sodeluje tolmač. S tovrstnim kombiniranim pristopom želimo sestaviti karseda informativen vpogled v delo in naloge tolmača v kazenskem postopku ter v danem okviru opozoriti na specifične na preseku med tolmaško in pravno stroko.

2 O sodnem tolmačenju³ na kazenskopravnem področju

Razumljivo, pričakovano in včasih povsem nujno je, da se mnogi pravniki, zlasti v poklicih v okviru pravosodja, med kariero usmerijo in specializirajo za določeno področje; kolikor temu ne botruje ekonomičnost, k temu napeljuje že ustroj organov v pravosodju in njihovih notranjih organizacijskih enot.⁴ Česa podobnega v primeru sodnega tolmača, ki s seveda mnogo manj poglobljenim pravnim znanjem deluje na mnogo širšem spektru zadev, normativna ureditev v Republiki Sloveniji niti ne predvideva niti, če smo natančni, ne dopušča; lahko bi trdili, da posredno velja prej obratno.

Zakon o sodnih izvedencih, sodnih cenilcih in sodnih tolmačih (ZSICT) v 30. členu namreč kot lažji disciplinski kršitvi določa »neupravičeno odklonitev dela« in »nerečno opravljanje dolžnosti« (5. in 6. točka drugega odstavka), medtem ko »večkratno neredno opravljanje dolžnosti« sodi med hujše disciplinske kršitve (2. točka tretjega odstavka). Iz tega sledi, da sodni tolmač, ki zaporedoma odklanja delo v, denimo, gospodarskih zadevah, ki bi zaradi specifičnosti od njega terjale dodatno usposabljanje, sam pa je mnogo bolj domač na upravnem in kazenskem področju, pravzaprav stori hujšo disciplinsko kršitev. Pravilnik o sodnih izvedencih, sodnih cenilcih in sodnih tolmačih v drugem in tretjem odstavku 2. člena resda obvezuje sodnega tolmača, ki ugotovi, da za izvedbo naloge ni usposobljen, da o tem z obrazloženim dopisom obvesti

3 ZSICT v drugem odstavku 1. člena opredeljuje izraz »sodno tolmačenje« kot nadpomenko za tolmačenje (torej ustno prevajanje) in hkrati pisno prevajanje v sodnem ali drugem postopku, takšno, praviloma obrazloženo kot ne povsem standardno, rabo izraza pa zasledimo tudi v strokovni in znanstveni literaturi (prim. Markič 2009, 241). Omeniti velja sicer pojmovno bližino med obema, ki jo zasledimo v različnih teoretskih opredelitvah. V tem prispevku si zaradi jasnosti in specifik enega in drugega prizadevamo za razlikovanje med tolmačenjem, ki je ustno, in prevajanjem, ki je pisno.

4 Gl. npr. 98.a člen Zakona o sodiščih (ZSod) ter 38. člen Sodnega reda, ki določata organizacijo oddelkov po posameznih pravnih področjih.

sodišče, vendar pa navedena določba služi zagotavljanju kakovosti tolmačenja v smeri procesnega jamstva, nikakor pa ne pragmatizmu, torej odbiranju zadev in samovoljni specializaciji sodnega tolmača za posamezno pravno področje.⁵

Nemogoče je reči, na katerem področju so v Republiki Sloveniji potrebe po sodnih tolmačih največje. Ministrstvo za pravosodje na podlagi drugega odstavka 23. člena ZSICT vodi evidenco o delu sodnih tolmačev, ki pa obsega le število opravljenih prevodov oziroma tolmačenj, vrsto organa in jezik, ne pa tudi vrste zadeve. Obenem pa delo, o katerem je tolmač na podlagi navedene določbe zavezan k oddaji poročila, predstavlja zgolj določeni delež njegovega celotnega dela, torej kadar, skladno z drugim odstavkom 3. člena ZSICT, tolmačenje in prevode zagotavlja na zahtevo sodišča ali drugega upravnega organa (1. točka), ne pa tudi, kadar delo opravlja na zahtevo stranke zaradi uveljavljanja njenih pravic (2. točka). Pri tem je seveda nujno upoštevati specifične posameznih jezikov ter njim pridružene geografske, demografske, zgodovinske, politične, kulturne, gospodarske in druge dejavnike, ki se za nameček lahko porajajo v nepredvidljivih časovnih okvirih in so lahko tudi prehodne narave.⁶ Če bi bodisi ministrstvo bodisi vrhovno sodišče vodilo evidenco o številu zadev, v katerih je bil angažiran tolmač, po posameznih jezikih in hkrati pravnih področjih, bi bil podatek zelo informativen in koristen, ne pa tudi zares celosten.

Kljub vsem bolj ali manj argumentiranim ocenam in delnim vpogledom pa ne moremo mimo uvodoma izpostavljene ustavne vloge sodnega tolmača v kazenskem postopku. Kazenskopravno področje prek Maastrichtske pogodbe (1992) in Amsterdamske pogodbe (1997) sodi v jedro oblikovanja Evropske unije. Na srečanju Sveta Evropske unije v Tampereju leta 1999 je bilo opredeljeno načelo vzajemnega

5 Takšna »subspecializacija« niti ne bi bila ekonomična. Zakonska zahteva rednega opravljanja dolžnosti je strokovno utemeljena, kajti na področju jezikovnega poklica kontinuirano delo v stroki in redno izpopolnjevanje, ki pomenita tudi redni stik z jezikom in vzdrževanje jezikovnih kompetenc, še bolj kot drugod zagotavljata standard kakovosti, ki bo omogočal udeležanje procesnih jamstev. Zato je v interesu pravne države, da je število sodnih tolmačev v korelaciji s potrebami, enako pa je sodnemu tolmaču v strokovnem interesu, da delo opravlja redno, poleg seveda ekonomskega interesa, če mu tolmačenje oziroma prevajanje kot dejavnost predstavlja primarni vir dohodka.

6 Omenimo začetek humanitarne in politične krize v letu 2015 zaradi zaostritve razmer v Siriji, Iraku in Afganistanu ter najbolj nedaven primer povečane potrebe po sodnih tolmačih za ukrajinski jezik zaradi prihoda beguncev po začetku vojne v Ukrajini februarja 2022. Kot primer povečanja števila kazenskih zadev z mednarodnim elementom pa je treba navesti spletne goljufije (211. člen KZ-1), o porastu katerih policija poroča že nekaj let. Že v fazi predkazenskega postopka (večinoma) zoper neznanega storilca preiskovalni sodnik na zahtevo državnega tožilstva odredi posamezna preiskovalna dejanja, ki zaradi narave zadeve pogosto vključujejo izdajo zaprosil za mednarodno pravno pomoč (Evropski preiskovalni nalog, Potrdilo o začasnem zavarovanju ipd.). Ta se skladno z mednarodnimi pogodbami in pristojno zakonodajo sestavljajo v jeziku oziroma se jim prilaga prevod v jezik, ki je dogovorjen v mednarodnih pogodbah in je v večini primerov jezik pristojnega organa izvršiteljice; več o tem tudi v nadaljevanju.

priznavanja sodnih odločb v civilnih in kazenskih zadevah, v skladu s katerim je Svet leto zatem sprejel program ukrepov za izvajanje tega načela z namenom povečati varstvo pravic posameznika ter okrepiti sodelovanje in vzajemno zaupanje med državami članicami. Pomemben korak k vzpostavitvi enotnih minimalnih standardov na področju pravice do tolmačenja in prevajanja je Resolucija Sveta o načrtu za krepitev procesnih osumljencev ali obtoženih oseb v kazenskih postopkih: ukrep A načrta Resolucije namreč določa, da mora osumljenec ali obtoženec »razumeti, kaj se dogaja, in mora biti razumljen. Osumljenec ali obtoženec, ki ne govori ali ne razume jezika, uporabljenega v postopku, bo potreboval tolmača in prevod dokumentov, ki so bistveni za postopek,« pri čemer opozarja na posebno pozornost, ki naj bo namenjena osumljencem ali obtožencem s slušnimi motnjami.

Citiranemu ukrepu je 20. 10. 2010 sledila Direktiva 2010/64/EU Evropskega parlamenta in Sveta o pravici do tolmačenja in prevajanja v kazenskih postopkih, ki tozadevno temeljiteje ureja oziroma nadgrajuje Evropsko konvencijo o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin (EKČP), in sicer zlasti drugi odstavek 5. člena (»Ob odvzemu prostosti je treba vsakogar takoj poučiti v jeziku, ki ga razume, o vzrokih za odvzem prostosti in česa ga dolžijo.«) ter točki a. in e. tretjega odstavka 6. člena (»Kdor je obdolžen kaznivega dejanja, ima naslednje minimalne pravice: a. da ga takoj in podrobno seznanijo v jeziku, ki ga razume, o bistvu in vzrokih obtožbe, ki ga bremeni; [...] e. da ima brezplačno pomoč tolmača, če ne razume ali ne govori jezika, ki se uporablja pred sodiščem.«). Direktiva, ki skupaj obsega dvanajst členov ter je namenjena harmonizaciji zakonodaje in procesnih mehanizmov v smislu skupnih minimalnih standardov, je bila v slovenski pravni red implementirana z Zakonom o spremembah in dopolnitvah Zakona o kazenskem postopku (ZKP-M), ki se uporablja od 20. 3. 2015.

Obširnejši vpogled v vsebino Direktive in v njeno implementacijo⁷ ter razprava o neposrednem vplivu njenih določb na delo sodnega tolmača v Republiki Sloveniji bi terjala poseben prispevek, zato Direktivo na tem mestu jemljemo predvsem kot še zadnjega v vrsti argumentov glede (ustavno) nespregledljive vloge tolmača v kazenskem postopku in izjemnega pomena kakovosti njegovega dela za varstvo pravic obdolžencev in drugih udeležencev postopka. Direktiva namreč izrecno naslavlja tudi vprašanje kakovosti – osmi odstavek 2. člena, deveti odstavek 3. člena ter 5. in 6. člen – določene novosti pa so bile šele z njo vnesene v slovensko zakonodajo, med njimi zahteva po strokovnem izpopolnjevanju, ki jo ureja VI. poglavje ZSICT. Med

7 Za celostno razčlenbo implementacije Direktive 2010/64/EU v slovensko kazenskopravno zakonodajo gl. Sterle 2017.

specifične kompetence sodnega tolmača, ki jih zasledimo tako v mednarodnih⁸ kot nacionalnih standardih, konkretnije v poglavju 4.3 Splošnih in posamičnih smernic za strokovno področje sodnega tolmačenja in prevodov, ki jih je leta 2020 sprejelo Stalno strokovno telo pri Ministrstvu za pravosodje (2020, 22), sodijo najprej odlične jezikovne kompetence – slušna, govorna, bralna, pisna – za jezik imenovanja in za slovenski jezik ter medkulturna usposobljenost. Ob kakovostnem splošnem izražanju, »izrazni moči«, ki »je nekaj podobnega kot talent; posameznik jo ima ali pa je nima« (Sovdat 2018, 67), pa je treba upoštevati tudi posebnosti pravnškega jezika, ki se ne kažejo zgolj neposredno v rabi pravne terminologije, marveč tudi na drugih ravneh, na katerih se odraža specialnost te jezikovne zvrsti.⁹

Nenazadnje pa je ena od specifičnih kompetenc sodnega tolmača poznavanje slovenskega pravnega sistema ter sodnih, upravnih in drugih postopkov, kakor tudi poznavanje pravnega sistema za jezik imenovanja. Poleg splošne strokovne podkovanosti na različnih pravnih področjih – podrazumeva jo konec koncev vsakršno delo v pravosodju in se posledično tudi preverja na preizkusu znanja, ki je pogoj za imenovanje sodnega tolmača – je treba poudariti, da ravno kontekst določenega procesnega dejanja ali listine vpliva na izbiro tolmaške tehnike ali na ustrezno terminološko izbiro oziroma prevodno rešitev. Iz istega razloga je dobro poznavanje statičnega in dinamičnega dela kazenskega postopka za sodnega tolmača strokovna nuja, a tudi nezanemarljiva opora.

3 Tolmačenje v kazenskem postopku

3.1 Upravičenec tolmačenja

Kadar sodni tolmač zagotavlja tolmačenja in prevode na zahtevo kazenskega sodišča ali drugega upravnega organa (2. alineja drugega odstavka 3. člena ZSICT), ki je v danem primeru praviloma državno tožilstvo ali policija, je postavljen z odredbo in delo opravlja za sodišče oziroma drug organ, ki mu skladno s Pravilnikom o sodnih izvedencih, sodnih cenilcih in sodnih tolmačih ter Pravilnikom o povrnitvi stroškov v kazenskem postopku tudi odmeri nagrado in stroške za opravljeno delo; ti na podlagi desetega odstavka 8. člena ZKP bremenijo proračun. V praksi je v kazenskem postopku v večini primerov naročnik tolmačenja kot odredbodajalec prav sodišče, četudi je tolmačenje

8 Na prvem mestu standard SIST ISO 20228:2019, ki opredeljuje tako osnovna načela in prakse storitev pravnega tolmačenja kot tudi kompetence pravnih tolmačev. Ne gre za pravni akt, pač pa za nabor strokovnih meril, ki predvideva aplikacijo na tolmačenje ob vseh »komunikacijskih dogodkih, povezanih s pravom« (prim. Ministrstvo za pravosodje 2020, 22).

9 Gl. 4.2.

seveda potrebno zaradi procesnega subjekta oziroma udeleženca,¹⁰ ki pa ni niti sodišče niti drug organ. S strokovnega in tehnično-organizacijskega vidika je zato za tolmača bistveno vedenje, kdo je oseba, zaradi katere je bil angažiran, torej kdo je udeleženec postopka, ki ima skladno s prvim odstavkom 8. člena ZKP »pravico uporabljati svoj jezik« in bi ga zatoj lahko poimenovali *upravičenec* tolmačenja.¹¹ Zaradi izpolnjevanja strokovnih standardov in etičnih načel pri svojem delu pa se mora tolmač zavedati tudi posebnih situacij, do katerih prihaja zaradi različnih odredbodajalcev zlasti v zgodnejših fazah (pred)kazenskega postopka.

Ob poprejšnjem sklicevanju na Direktivo 2010/64/EU je smiselno nakazati razmejitve med določbami, ki predstavljajo njeno implementacijo v slovensko kazenskopravno zakonodajo, in tistimi, ki jih je ZKP poznal bodisi že pred njeno uveljavitvijo in izhajajo iz 62. člena Ustave ter z njim posredno povezanih pravic in procesnih jamstev bodisi so bile uvedene pozneje, primarno z novelo ZKP-N.¹² Sama direktiva namreč pravico do tolmačenja in prevajanja natančneje ureja le za osumljenca oziroma obdolženca, veljavni ZKP pa v prvem odstavku 8. člena določa, da imajo v kazenskem postopku svoj jezik pravico uporabljati vse stranke, priče in drugi udeleženci.

Dokler govorimo izključno o tolmačenju, se v praksi ta razmejitev zrcali v potrebi po kontinuirani navzočnosti oziroma sodelovanju tolmača čez celoten kazenski postopek v primerih, ko je upravičenec tolmačenja obdolženec (osumljenec, obdolženec, obtoženec), lahko pa tudi oškodovanec ali, po logiki stvari, vsak upravičeni tožilec, ki ni državni organ. Na drugi strani pa je sodelovanje tolmača praviloma omejeno na eno opravilo, kadar je upravičenec tolmačenja priča. Vsi drugi procesni subjekti in udeleženci so z zakonom zavezani k uporabi slovenskega jezika, z izjemo seveda območij narodnih skupnosti, kjer rabo jezika pri poslovanju sodišč poleg Ustave in Zakona o sodiščih (ZSod) najnatančneje opredeljuje Sodni red v IV. poglavju.

10 Za razlikovanje med pojmom subjekt in udeleženec gl. Šugman Stubbs, Gorkič in Fišer 2020, 95–99.

11 Čeprav sta v širši rabi priznana termina *uporabnik* (prim. Burjan 2020) in tudi *stranka* (prim. Ministrstvo za pravosodje 2020), pa termin *upravičenec* izpeljujemo neposredno iz pravic oziroma upravičenj v postopku ter se nam zato zdi primernejši; še toliko bolj v kontekstu kogentnega prava. Lahko pa bi se izkazal tudi za točnejšega v razpravi izraziteje pravoznanstvene narave, saj se upravičenec, torej oseba, ki ima na podlagi 8. člena ZKP pravico uporabljati svoj jezik, lahko tej pravici tudi odpove (ZKP 8/7) in tedaj okoliščine, v katerih bi postal uporabnik, niti ne nastopijo; na drugi strani pa bi v primeru, da upravičencu ne bi bilo zagotovljeno postati uporabnik (torej če bi mu organ tolmača ne zagotovil), to predstavljalo kršitev procesnega zakona, v določenih primerih absolutno bistveno kršitev postopka. Dežman in Erbežnik pa menita, da bi bila »[b]olj konsistentna s pojmovanjem kazenskega postopka kot celote [...] opredelitev kršitve pravice do jezika kot absolutne bistvene kršitve v vsakem primeru, torej tudi za druge udeležence postopka in v drugih fazah postopka« (2003, 341). Navsezadnje pa se z izrazom upravičenec izognemo zamenjevanju tolmačeve stranke s stranko v postopku.

12 Ta novela ureja prevod bistvenih dokumentov za oškodovanca; gl. spodaj.

3.2 Pravni pouk

Če je bil prvi kriterij ob poskusu shematičnega prikaza tolmaškega dela in hkrati prvi dejavnik, ki odločilno vpliva na delo sodnega tolmača v kazenskem postopku, *komu* se tolmači, je drugi zagotovo ta, *kdaž*, torej v kateri fazi oziroma fazah kazenskega postopka je tolmačenje potrebno. Zaradi zagotavljanja kakovosti tolmačenja je treba biti ugodoma posebej pozoren na pravne pouke, ki jih določa ZKP in morajo biti udeležencem podani pred opravo posameznega dejanja: osumljencu v četrtem odstavku 148. člena, obdolžencu v drugem odstavku 227. člena in priči v drugem odstavku 240. člena v povezavi s prvim odstavkom 238. člena. Tudi oškodovanca mora pristojni organ v predkazenskem ali kazenskem postopku ob prvem stiku seznaniti z načini obveščanja glede informacij, ki jih navaja 65.a člen ZKP. Ti pouki so ključni element procesnih jamstev, zato je sama seznanitev, kot tudi natančnost, celovitost in razumljivost te seznaitve v tujem jeziku – torej tolmačenja neposredno pred opravo procesnega dejanja – poglobilnega pomena za varovanje pravic in nadaljnjo zakonitost postopka, pa tudi za njegovo učinkovitost. Obenem pa gre za zgoščena normativna besedila, ki imajo kodificirano jezikovno podobo, zato terjajo prav takšen prevod in so za tolmačenje posebej zahtevna. V stroki se je posledično uveljavilo načelo, da si sodni tolmač v sklopu priprave na tolmačenje pouke prevede vnaprej in, najbolje v pisni obliki, z njimi razpolaga na naroku.

Še višji standard velja za osumljenca, ki mu je bila odvzeta prostost, saj mora biti o pravicah iz 4., 8. in 157. člena ZKP v maternem jeziku ali jeziku, ki ga razume, poučen pisno, pri čemer vsebino in obliko tega pouka predpisuje ZKP v Prilogi 1. Ker zakon določa, da mora biti tak osumljenec o teh pravicah poučen »takoj« (ZKP 4/1), policija razpolaga z že pripravljenimi uradnimi prevodi Priloge 1, kajti takojšnja navzočnost tolmača je pogosto nemogoče zagotoviti, obenem pa časovni okvir za njegovo imenovanje ni zakonsko predpisan. Poudariti je sicer treba, da s prevodom Priloge 1 še vedno ni mogoče v celoti zadostiti določbam ZKP. Točka B se zgolj opisno nanaša na informacije o obdolžitvah – »Pravico imate vedeti, zakaj vam je bila odvzeta prostost in česa ste osumljeni ali obdolženi.« (Priloga 1) – katerih ustno posredovanje v jeziku, ki ga oseba razume, je zato nujno komplementarno pisnemu prevodu.

3.3 Tolmačenje pri dejanjih v pristojnosti policije

Prav na tem mestu, kot tudi pri nadaljnjih dejanjih, ki so v pristojnosti policije, a je pravna podlaga zanje ZKP, prihaja do okoliščin, katerih poznavanje je za tolmača izjemno pomembno. Zakon o nalogah in pooblastilih Policije (ZNPPol) v prvem odstavku 19. člena, ki ureja sporazumevanje pri opravljanju policijskih nalog, med drugim določa, da »[p]ri ustnem sporazumevanju z osebami, ki ne znajo slovenščine, policisti

lahko uporabljajo tudi drug jezik, ki ga oseba razume, sicer pa tolmača. « Navedeno velja za vsa delovna področja policije, ne samo preprečevanje in odkrivanje kriminalitete, in predstavlja podlago za ureditev prevajanja in tolmačenja. Ministrstvo za notranje zadeve za potrebe policije namreč ne angažira sodnih tolmačev, ampak objavlja obdobja javna naročila za izvajanje storitev tolmačenja in prevajanja za lastne potrebe ter za potrebe obeh organov v sestavi, torej Policije in Inšpektorata Republike Slovenije za notranje zadeve, in sicer v treh stebrih: policijski tolmači, konferenčno prevajanje in policijsko tolmačenje ter tolmačenje v postopkih mednarodne zaščite (MNZ 2024).

Skladno z opredelitvijo prvega stebra »policijski tolmač pomeni osebo, ki opravlja delo tolmačenja in po potrebi nujnega pisnega prevajanja za Policijo v policijskih postopkih na terenu. Delo lahko poteka tudi na policijskih postajah ali drugih krajih, kamor policijskega tolmača pozove policist ali uradna oseba« (prav tam). Določbo iz prvega odstavka 19. člena sicer lahko razumemo kot operativno rešitev, saj sama na sebi policije ne obvezuje k postavitvi tolmača. Dolžna ga je uporabiti le v primeru, da policist ne zna jezika, ki ga oseba razume: »policisti lahko uporabljajo tudi drug jezik, *sicer pa tolmača*« (ZNPPol 19/1).

Ministrstvo za notranje zadeve z namenom zagotavljanja tolmačenja sklene okvirni sporazum s t. i. policijskim tolmačem, ki mora biti razpoložljiv »vse dni v letu (24/7/365)« (MNZ 2024). Takšno delo je, sploh ob upoštevanju 24-urne razpoložljivosti, za tolmača lahko še posebej stresno že zaradi nepredvidljivosti, pogosto pa tudi zaradi fizično-logističnih okoliščin – nočni čas, vremenske razmere, organizacija lastnega prevoza na kraj tolmačenja, terensko delo, dolgotrajni postopki, vpliv naštetega na psihofizično stanje – ki za tolmačenje niso optimalne, ne glede nanje pa mora biti tolmač pozoren na zagotavljanje ustrezne ravni kakovosti. V stroki uveljavljene tehnike dela mora prilagajati zunanjim dejavnikom, ki lahko bistveno vplivajo že na izpolnjevanje minimalnih standardov:¹³ slišnost in razumljivost govora denimo ob delu na prostem, ob prometni cesti; trikotna postavitve ne glede na kraj tolmačenja; tolmačenje stoje in možnost zapisovanja ipd.

Toda če je ugotovljeno, da za upravičenca tolmačenja obstajajo razlogi za sum, da je storil kaznivo dejanje, 19. člen ZNPPol ne predstavlja prave zakonske podlage za tolmačenje, pač pa mora policija postopati skladno z 8. členom ZKP in v postopek namesto policijskega pritegniti sodnega tolmača (deveti v povezavi z osmim odstavkom tega člena).¹⁴ Normativno gledano bi bilo to ločnico mogoče nakazati tudi, če policija

13 Prim. EULITA 2013.

14 Navedeno torej pomeni, kot ugotavljajo tudi Oštir, Reven in Gorkič (2015, 28), da je od uvedbe ZKP-M v primeru suma storitve kaznivega dejanja policija vselej dolžna zagotoviti tolmača – torej tudi če policist tuji jezik obvlada in bi ga lahko uporabljal v postopku. Edina relevantna postane

postopka ni začela zoper konkretno osebo in je obstoj razlogov za sum ugotovila šele naknadno. V fazi zbiranja obvestil, ki je neformalno preiskovalno dejanje in katerega rezultat ni zapisnik, marveč uradni zaznamek, policija ni dolžna postopati po 8. členu ZKP; varstvo na podlagi prvega odstavka tega člena ter pouk po četrtem odstavku 148. člena ZKP sta nujna od trenutka, ko postane preiskovanje osredotočeno, še toliko bolj, če opravi zaslišanje na podlagi 148.a člena ZKP.

Samo če za določeni jezik sodnega tolmača ni na razpolago, lahko sodišče na predlog državnega tožilca ali policije »postavi za opravljanje prevajanja ali tolmačenja drugo ustrezno osebo, ki obvlada tuj jezik, za katerega ni sodnih tolmačev ali jih primanjkuje« (ZKP 8/9). V takšnih primerih je zaradi zagotavljanja pravic osumljenca potrebna posebna pozornost organa na izpolnjevanje (vsaj temeljnih) kompetenc pri tolmaču, ki je v (pred)kazenskem postopku postavljen *ad hoc*, na kar izrecno opozarja tudi *Vademekum* Evropskega združenja pravnih tolmačev in prevajalcev (EULITA): »[Smiselno je], da sodnik ali tožilec še pred obravnavo preveri kvalifikacije in sposobnosti tolmača v obliki krajšega pogovora, da se prepriča o njegovem jezikovnem znanju in veščinah v jeziku postopka.« (EULITA 2011) Ker se skladno z devetim odstavkom 8. člena ZKP določbe tega člena »smiselno uporabljajo tudi za predkazenski postopek pred policijo ter za predkazenski in kazenski postopek pred državnim tožilcem«, bi strokovni napotek *Vademekuma* veljal tudi policiji, saj gre navedeno razumeti kot prenos načel, vsebovanih v 5. in 6. členu Direktive 2010/64/EU, v strokovne standarde kakovosti, ki bi bili sicer zagotovljeni z zakonom (ZSICT) in podzakonskimi akti, vendar pa to zagotovilo ni podano, kadar ne tolmači sodni tolmač.¹⁵

Drugo opažanje, ki zadeva »preseka dela« policijskega in sodnega tolmača, pa se nanaša na Kodeks ravnanja tolmača oziroma prevajalca v policijskih postopkih in pri opravljanju del za policijo (MNZ 2019). Ta je namenjen uresničevanju procesnih jamstev upravičenca tolmačenja, zasledovanju interesa postopka v smislu uspešne komunikacije med organom in upravičencem ter, ob opredelitvi tako dolžnosti kot upravičenj tolmača, tudi varstvu njegove integritete. A čeprav »ne [posega] v splošna pravila in standarde, ki veljajo za tolmača oziroma prevajalca, ter obveznosti tolmača oziroma prevajalca v skladu s poklicnimi načeli (4. člen Preambule)«, je treba opozoriti na določene najmanj dvournosti, ki pa bi lahko v skrajnem primeru pomenile tak poseg. Vlogo policijskega

določba osmega odstavka 8. člena ZKP, da »prevaja in tolmači sodna tolmačka ali sodni tolmač« – seveda ob upoštevanju v istem odstavku navedene izjeme, o kateri razpravljamo v nadaljevanju. Razlog za to je očitno: za razliko od policije, ki je organ pregona, je sodni tolmač nepristranski udeleženec postopka. Poleg tega lahko tolmači zaupni pogovor med osumljencem in zagovornikom; gl. spodaj.

15 Neredki so sicer tudi obratni primeri, ko policija za določeni jezik iz različnih razlogov ne more zagotoviti lastnega tolmača in zato za sporazumevanje v postopku, tudi če ni predkazenski, postavi sodnega tolmača.

tolmača namreč z usmeritvami, ki deloma sodijo že na področje stroke, v, denimo, členu 3.10 omejuje na vlogo uvodoma problematiziranega »jezikovnega orodja«: »Tolmač oziroma prevajalec v policijskih postopkih ne sme zagotavljati nobenih socioloških, antropoloških ali zgodovinskih informacij, ki temeljijo na drugih policijskih postopkih, v katerih je že tolmačil oziroma prevajal. Prav tako v policijskih postopkih ne sme med tolmačenjem oziroma prevajanjem delovati kot strokovnjak katere koli omenjene stroke.« (MNZ 2019, 3) Standard, da tolmač ob tolmačenju, ki že v temelju presega golo jezikovno posredovanje, ne bi smel upoštevati denimo socioloških, kulturoloških ali antropoloških dognanj in razlik, ki jih je za uspešno komunikacijo dolžan premoščati, je tako v teoriji kot v praksi težko sprejeti. Medkulturna usposobljenost namreč sodi med specifične kompetence sodnih tolmačev, kot jih v smernicah opredeljuje Ministrstvo za pravosodje (2020, 14): »Poznavanje in razumevanje kulturnih dejavnikov, kot so vedenjske navade in običaji, kretnje, ton, vrednote, vloge in ustanove, pa tudi jezikovnih razlik in podobnosti med izhodiščnim in ciljnim jezikom.« Posebej velja poudariti teoretske in aplikativne vidike t. i. translacijske kompetence¹⁶ kot skupka nujno potrebnih kompetenc, ki so pogoj za uspešno in kakovostno delo sodnega tolmača. V njihovem okviru kategorija zunajjezikovnih kompetenc ustreza mobilizaciji enciklopedičnega, večkulturnega in tematskega znanja pri reševanju prevodnih problemov, kar je povezano s specifičnimi zunajjezikovnimi kompetencami, in je posebej pomembna pri specializiranem prevajanju oziroma tolmačenju, kamor štejemo tudi sodno tolmačenje (Hurtado Albir 2015, 262); slovenske raziskave na področju sodnega tolmačenja pa kot ekvivalentno drugim izrecno navajajo kulturno-sociološko kompetenco.¹⁷

Med mnogimi študijami na to temo bi lahko omenili Lee, ki opozarja, da lahko že majhna nedoslednost zamaje izpovedbo, zato nerazkrite medjezikovne in medkulturne razlike zlahka privedejo do odstopanja ali nesporazuma, bodisi na škodo bodisi seveda tudi v korist osumljenca oziroma obdolženca (2009, 396). Njene ugotovitve gredo celo v smer, da lahko norma, po kateri naj bi tolmač ostajal karseda neopazen – in potemtakem omejen na »jezikovno orodje« – služi kot zvijača oziroma pretveza (*subterfuge*), namenjena izogibanju odgovornosti za v vseh pogledih zvesto in torej etično tolmaško delo (prav tam, 397). Potemtakem ni le naloga organa, da kot kakovostno prepozna, dopusti in pričakuje tolmačenje, ki vključuje poznavanje kulturno-družbenih specifik in njihovo premoščanje v procesu tolmačenja, marveč tudi samega tolmača, da stremi k temu standardu. Ista avtorica sicer preizprašuje načine, ki bi to v praksi zagotavljali,

16 Z namenom empirično-eksperimentalnih raziskav translacijske kompetence (*translation competence*) in njenega pridobivanja je bila leta 1997 oblikovana skupina PACTE (*Process in the Acquisition of Translation Competence and Evaluation*, Proces pridobivanja translacijske kompetence in vrednotenja).

17 Prim. Burjan 2020.

kajti edini porok za kakovostno tolmačenje je v takšnih primerih dobro sodelovanje tolmačev in »pravniških« udeležencev postopka (prav tam), torej v prvi vrsti sodnika, čigar naloga je procesno vodstvo.¹⁸

Tudi Hale po opravljeni kvantitativni raziskavi glede upoštevanja in premoščanja kulturnih razlik pri tolmačenju ugotavlja, da velika večina uradnih oseb in sodnikov pozdravlja dodatno pomoč tolmačev, ki lahko izboljša njihove možnosti za sprejemanje pravih odločitev, kar pa velja le, če bi takšne razlike lahko vplivale na natančnost tolmačenja (2019, 330). To problematiko naslavlja zadnja izmed smernic *Vademekuma*, ki poznavanje in razumevanje družbeno-kulturnih specifik v smislu standarda kakovosti celo podrazumeva, vendar za primere, ki terjajo vsebinski komentar, zapoveduje njihovo jasno diferenciacijo od samega tolmačenja.¹⁹ A natanko v luči te smernice, ki je v praksi sicer pogosto vprašljiva, se je treba povrniti k zgornjemu opažanju: zunaj-jezikovne kompetence, med njimi kulturno-sociološka, namreč nikakor ne pomenijo tolmačevih vsebinskih posegov v komunikacijo v smislu medkulturne mediacije, pač pa zgolj mobilizacijo interdisciplinarnih znanj, ki je predpogoj za reševanje prevodnih problemov, četudi se ti zdijo včasih strogo jezikovne narave.

Iz povedanega sledi, da se lahko policijski tolmač, ki je iz nuje ali pa zaradi ekonomičnosti pritegnjen v predkazenski postopek, znajde v kontradiktorni situaciji: na eni strani je zavezan trenutno veljavnemu Kodeksu policije, katerega člen 3.10 je najmanj nedomišljeno formuliran, na drugi strani pa splošnim in specifičnim smernicam, ki jih gre – v luči določb EKČP, Direktive 2010/64/EU, Ustave RS in ZKP – razumeti kot element procesnega jamstva: zagotovitev kakovosti z namenom varstva človekovih pravic. Podkovan tolmač mora morebitne tovrstne dvome ali kontradikcije prepoznavati in jih razreševati le z mislijo na standarde in etična načela svoje stroke, ki mu nalaga skrb za dobro upravičenca v luči ustavno zagotovljenih temeljnih procesnih jamstev.

3.4 Od privedbe k preiskovalnemu sodniku do glavne obravnave

Za zgoščen in kolikor mogoče koristen oris sovpadanja na eni strani tehnik tolmačenja in na drugi faz kazenskega postopka je najsmotrnejše slediti dvema kriterijema: vrsti procesnega dejanja oziroma opravila in pa upravičencu tolmačenja, pri čemer je treba

18 Prim. Markič, Geršak 2013.

19 »Če sodnik ali tožilec med obravnavo želi od sodnega tolmača informacijo o posebnih običajih neke narodnostne skupine (npr. ali prikimavanje pomeni 'da' ali 'ne') ali sodni tolmač meni, da mora sodnika ali tožilca obvestiti o tovrstnih posebnih značilnostih, da bo bolje razumel vedenje tujega udeleženca na obravnavi, je treba to opraviti zunaj postopka, npr. med kratkim premorom, ki ga zahteva sodni tolmač.« (EULITA 2011)

omeniti, da se splošne zakonitosti glede tehnik tolmačenja bistveno ne razlikujejo od drugih vrst postopkov pred sodiščem.

Pri vsakršnem opravi predkazenskega postopka v pristojnosti policije je tolmačenje konsektivno – tolmač govorca tolmači zaporedoma, torej šele, ko je ta prenehal govoriti – saj se komunikacijska situacija prilega logiki preiskovanja, osredotočenega na eno osebo, ki je tudi upravičenec tolmačenja.

Z nekaj modifikacijami to krovno načelo velja pred sodiščem; dejanje se lahko opravi v sodni pisarni ali pa v razpravni dvorani, pa tudi denimo v prostorih državnega tožilstva v primeru odvrčanja kazenskega pregona. V razpravni dvorani je postavitve predpisana, kar sodnemu tolmaču – zlasti v primerjavi z morebitnim delom na terenu v policijskem postopku – olajša delo, v kolikor mu ga ne otežujejo prav specifične sodne dvorane, če je ta, denimo, relativno velika ali nepregledna in onemogoča očesni stik. Kljub predpisani razporeditvi udeležencev namreč mesto tolmača ni vedno enoznačno predpisano, zaradi česar je nujno, da ta pred začetkom naroka ugotovi, ali bo dodeljeno mu mesto v razpravni dvorani resnično omogočalo uspešno in kakovostno opravljanje dela.

V razpravni dvorani je tolmačenje konsektivno, kadar upravičenec tolmačenja – najsi bo to osumljenec, obdolženec, oškodovanec, priča itd. – v tujem jeziku podaja izjavo oziroma odgovarja na vprašanja drugih udeležencev. Konsektivno se tolmačijo tudi izjave preostalih govorcev – vprašanja sodišča, zagovornika, pooblaščenca, državnega tožilca itd. – kadar je neposredni naslovnik teh izjav upravičenec tolmačenja. Gre torej za dialoško situacijo, katere posrednik je tolmač in katere vsebina je v zapisniku.

Kadar se obdolženi zagovarja, pristopi h govorniškemu pultu (na sredini dvorane), tolmač pa stoji ob njem; praviloma v identični postavitvi tolmači tudi izpovedbo priče kot upravičenca tolmačenja. Kadar pa sodišče na osumljenca ali obdolženca naslavlja vprašanja procesne narave, ta ne pristopi vedno, temveč ostane na dodeljenem mu mestu, bodisi na klopi nasproti sodnika bodisi poleg zagovornika, na sodnikovih desni, in v obeh primerih je najbolje, da tolmač sedi ob njem.

Neposredna bližina med sodnim tolmačem in takšnim upravičencem tolmačenja, ki ima pravico biti navzoč ves čas naroka – torej poleg obdolženca še oškodovanec – je pomembna tudi zato, ker je druga temeljna tehnika tolmačenja v sodni dvorani šepetano tolmačenje oziroma *chuchotage*. Gre za simultano tolmačenje brez uporabe kabine, ki v praksi predstavlja velik del tolmačenja na obravnavah, a je za tolmača tehnično zahtevno, saj mora zbrano poslušati, kar se govori, obenem pa s tolmačenjem ne sme motiti poteka obravnave, niti samega sebe pri poslušanju.²⁰ Šepetano tolmačenje izrečenega na

20 V določenih primerih je pri šepetanem tolmačenju lahko v pomoč t. i. bidule, prenosni mikrofoni, v katerega tolmač tolmači, upravičenec (ali več njih) pa ga posluša(jo) prek slušalk.

obravnavi gre jemati kot neposredno izpolnjevanje določbe drugega odstavka 8. člena ZKP, da je osebam, ki ne razumejo jezika postopka, »treba zagotoviti ustno tolmačenje tistega, kar oni *ali drugi* govorijo«; zakon namreč tolmačenja ne omejuje na dialoške situacije, saj citirana določba predstavlja osnovo za *spremljanje* postopka. Opisano gre torej razumeti zlasti kot uresničevanje pravice iz 2. alineje 29. člena Ustave, da se obdolžencu »sodi v njegovi navzočnosti«. Slednja mu je namreč v polni meri in ob »polni enakopravnosti«, ki jo določa taisti člen Ustave, zagotovljena le pod pogojem, da razume vse, kar bi razumel, če bi razumel jezik postopka, in tega brez tolmačenja ni mogoče doseči.²¹

Sodelovanje tolmača je potrebno tudi za polno uresničevanje pravice do zagovornika (19. in 29. člen Ustave ter 4. člen ZKP), kar eksplicitno ureja 74. člen ZKP, v skladu z njim pa točka C Priloge 1 ZKP, ki med drugim pravi: »Tolmač vam lahko pomaga pri pogovoru z vašim odvetnikom in mora ohraniti vsebino tega pogovora kot zaupno.« Četudi je slovenska zakonodaja eksplicitna pri ureditvi standarda, ki ga terja Direktiva 2010/64/EU, pa dopušča hipotetično vprašljivo situacijo, ki bi jo lahko navsezadnje izpeljali iz že problematizirane vloge oziroma statusa tolmača na samem začetku predkazenskega postopka (gl. 2.3). Lahko se namreč zgodi, da isti tolmač tolmači na glavni obravnavi, v preiskavi in še posebej med policijskim zaslišanjem, obenem pa med celotnim postopkom tolmači zaupne pogovore obdolženca z zagovornikom. Morebitnega konflikta interesov zakonodaja ne naslavlja,²² zato je ob določbi iz točke C v Prilogi 1 k ZKP ter ob strokovnih standardih in etičnih načelih posebej pomembno, da tolmač tveganje uzavesti in v skladu s tem postopa ter po potrebi na svojo zavezanost zaupnosti tudi opozori ob pogovoru med upravičencem tolmačenja in zagovornikom v izogib oviram pri uspešni komunikaciji zaradi morebitne nezaupljivosti upravičenca.

Pristop, ki ga sodišča vse pogosteje uporabljajo, je tudi oprava naroka z uporabo videokonference, tako z organi drugod v državi kot še posebej s tujino. Postavitev tolmača je tedaj prilagojena možnostim učinkovite rabe tehnične opreme: kamera se praviloma vsakič samodejno obrne h govorniku, ki vklopi mikrofona, slednji pa je statičen. Tolmač zato največkrat sedi ob zagovorniku, državnem tožilcu ali sodniku, pomembno pa je poudariti, da je njegova naloga dvojna, saj je njegovo sodelovanje nujno zaradi tolmačenja upravičencu in hkrati zaradi vzpostavitve komunikacije med domačim in tujim organom (sodiščem, državnim tožilstvom, policijo), ki je pristojen za opravo procesnega dejanja.

21 Prim. Sovdat (2019, 65): »Namen pravice, ki zagotavlja rabo jezika v postopkih pred državnimi organi in drugimi organi, ki opravljajo javno službo, izhaja iz ustavnih standardov poštenega sojenja. Ti pa zahtevajo, naj bo vsakomur, torej tudi tistemu, ki ne razume ali ne govori jezika državnega organa, omogočeno spremljati postopek v jeziku, ki ga razume, da lahko v njem ustrezno sodeluje.«

22 Prim. Sterle 2017, 38.

Zadnja izmed tehnik tolmačenja, ki so pred slovenskimi sodišči najpogostejše, je tolmačenje na pogled (*a vista*), ki ima od uveljavitve Direktive 2010/64/EU v kazenskem postopku tudi konkretno zakonsko podlago. Skladno s četrtrim odstavkom 8. člena ZKP lahko sodišče »izjemoma odloči, da se pisno ali ustno povzamejo ali da se ustno tolmačijo tisti deli sicer bistvenih dokumentov, ki niso pomembni za razumevanje kazenske zadeve ali za morebitno uporabo pravnih sredstev«. Tolmačenje na pogled namreč pomeni, da tolmač *in situ* zagotovi ustni prevod sicer pisnega besedila, ki ga drugi odstavek citiranega člena opredeljuje kot bistveni dokument, kar omogoča tekočo izvedbo postopka in upoštevanje načela kontradiktornosti (tolmačenje na pogled procesnega zahtevka ali izvedenskega mnenja²³ v okviru naroka). Z novelo ZKP-M vpeljana določba Direktive 2010/64/EU pomeni ustrezen rešitev »z vidika življenjskosti«, pri čemer »velja poudariti prav 'izjemnost' navedenega, saj bi praksa, ki bi ustno prevajanje in povzemanje uveljavila kot pravilo, pomenila kršitev direktive« (Erbežnik 2010, 12).

Ravno v smeri te določbe pa bi nemara lahko razumeli tudi zagotavljanje zakonitosti v primeru, da izdelava pisnega prevoda iz objektivnih razlogov ne bi bila realno mogoča v zakonskem roku. Primer takšne prakse je vročitev obtožnice: v skladu s prvim odstavkom 273. člena ZKP jo mora obdolžencu, ki je v priporu, sodišče vročiti v štiriindvajsetih urah po prejemu. Sodišče takšno vročitev lahko opravi po tolmaču, ki bodisi sam bodisi v spremstvu pristojne osebe na kraju, kjer se izvaja ukrep pripora, obtožnico tolmači na pogled. Sodišče je nato sicer še vseeno dolžno zagotoviti prevod obtožnega akta kot bistvenega dokumenta, kajti izjema je namenjena le izpolnitvi štiriindvajseturnega roka, s tem pa tudi hitrosti postopka, kar je bistveno zaradi dejstva, da je obdolžencu odvzeta prostost.

Sklenemo lahko, da izbira tehnike tolmačenja sledi neke vrste »procesnemu protagonizmu« na mikroravni posameznega naroka, kar pa ima tudi povratni učinek. Tehnika tolmačenja, posebno če gre za prehajanje med konsekutivnim (glasnim in zatorej javnim) ter šepetanim (tihim) tolmačenjem, lahko upravičencu tolmačenja v konkretni situaciji podeli ali odvzame del tega protagonizma. Razglasitev sodbe je sklepno dejanje glavne obravnave in posledično eden ključnih delov kazenskega postopka, v katerem je obdolženi subjekt, in ne objekt. Čeprav izrek sodbe ni formuliran v drugi osebi, mora biti, če je upravičenec tolmačenja obdolženec, vselej tolmačen konsekutivno (in ne šepetano).

23 Glede podajanja izvedenskega mnenja na narokih je nujno opozoriti na specifično terminologijo posameznega strokovnega področja, ki je tolmač za razliko od pravne terminologije ne more niti je ni dolžan poznati. Tolmač ima možnost vpogleda v spis zaradi priprave na tolmačenje (četrty odstavek 45. člena Pravilnika o sodnih izvedencih, sodnih cenilcih in sodnih tolmačih), in če je na narok vabljen izvedenec, bi bilo zaželeno in domala nujno, da bi sodišče o tem vnaprej obvestilo tolmača oziroma bi mu posredovalo že izdelano izvedensko mnenje. Za takšno izvedbeno rešitev oziroma upoštevanje izjemno pomembne okoliščine, ki se je sodišče v praksi včasih zaveda, včasih ne, sicer (še) ni izdelanih enotnih smernic.

4 Prevajanje v kazenskem postopku

4.1 Listine in gradivo v kazenskem postopku

Trenutno veljavni ZKP na področju ustnega tolmačenja določa predvsem upravičenost do tolmačenja, torej opredeljuje, da in komu mora biti tolmačenje zagotovljeno, ne pa tudi, kako; izjema je tolmačenje na pogled kot (začasno) nadomestilo za prevod manj bistvenih delov bistvenih dokumentov (ZKP 8/4). Izvedba, torej uresničevanje jamstva, je zato vezana na fazo postopka in odvisna od upravičenca, kot smo skušali orisati v prejšnjem poglavju. Prevajanje pa je, kot že omenjeno, urejeno nekoliko določneje, a čeprav je nemogoče klasificirati vse dokumente, ki bi na določeni točki postopka utegnili terjati prevod, se zdi smiselno prevode v kazenskem postopku razdeliti v tri (resda mestoma sovpadajoče) kategorije.

Drugi odstavek 8. člena ZKP določa pisno prevajanje »listin in drugega pisnega dokaznega gradiva, ki so bistveni za uveljavljanje [...] pravic [udeleženca]«, posebej pa izpostavlja za osumljenca in obdolženca nujnost prevoda obtožnih aktov, vabil, vseh odločb o odvzemu prostosti, sodb, odločb sodišč o izločitvi dokazov, zavrnitvi dokaznih predlogov in izločitvi sodnikov. Nadalje je, skladno z 2. alinejo tega odstavka, vse od uveljavitve novele ZKP-N, tudi oškodovancu treba na njegovo zahtevo prevesti vabila, sklepe o zavrženju kazenske ovadbe, sklepe o zavrženju ali zavrnitvi zahteve za preiskavo, sklepe o ustavitvi postopka, sklepe o zavrženju obtožnega akta, sodbe in pouk o pravici prevzeti oziroma nadaljevati pregon. V prvo tako sodijo dokumenti, ki jih je treba prevesti na podlagi citirane določbe in katerih nabor še razširja tretji odstavek istega člena: »Ne glede na prejšnji odstavek lahko sodišče na predlog oškodovanca, osumljenca ali obdolženca odloči, da je glede na konkretne okoliščine primera treba zagotoviti tolmačenje ali prevajanje tudi drugega gradiva ali dejanj, da se zagotovi uresničevanje jamstev ali pravic v predkazenskem ali kazenskem postopku.« (ZKP 8/3)²⁴

Drugo kategorijo lahko, tudi izhajajoč iz drugega in tretjega odstavka 8. člena ZKP, izenačimo z vsakršnim »pisnim dokaznim gradivom«; »gradivo« se v ZKP namreč pojavlja zlasti v fazi zbiranja dokazov v predhodnem postopku in se po logiki stvari lahko, ko gre za potrebo po prevodu, nanaša tudi na dokazni postopek. Ta kategorija je zanesljivo najširša, saj v okviru kazenskega postopka vstopajo dokumenti z drugih pravnih področij (gospodarskega prava, obligacijskega prava, nepremičninskega prava itd.), na vsak način pa lahko pisno gradivo sega tudi daleč onstran meja pravnih pisanj. Sodnemu tolmaču lahko takšno opravilo predstavlja izziv izrazito sociolingvistične

24 Omeniti velja sicer še določilo tretjega odstavka 7. člena ZKP, da lahko tujec, ki mu je odvzeta prostost, podaja vloge sodišču v svojem jeziku. Za tuje državljane, ki jim ni odvzeta prostost, pa to velja le ob pogoju vzajemnosti.

narave – vzemimo za primer sporočila, poslana s pomočjo telekomunikacijskih sredstev v izrazito domačem jeziku, socialni ali regionalni varianti – povsem lahko pa od njega terja poglobljen študij določenega strokovnega področja in terminologije; sem praviloma sodijo tudi že omenjena izvedenska mnenja.²⁵

Dokaze lahko predlagata obe stranki oziroma jih sodišče pridobiva samo, zato je okoliščina, da je listine ali dokazno gradivo treba prevesti, sicer neodvisna od okoliščine, ko je skladno s prvim odstavkom 8. člena ZKP sodnega tolmača v kazenski postopek treba pritegniti zaradi udeleženca, ki ne razume oziroma ne govori jezika postopka. Takšne primere bi lahko združili v tretji kategoriji, ki se deloma sicer prekriva z drugo: gre za dejanja, ki terjajo izdajo zaprosil tujim pristojnim organom in jih ureja Sodni red v tretjem odstavku 87. člena – »Zaprosila tujim pristojnim organom za mednarodno pravno pomoč (skupaj s prilogami) se sestavljajo v jeziku oziroma se jim prilaga prevod v jezik, ki je dogovorjen v mednarodnih pogodbah, določen v predpisu Evropske unije ali se po ustaljeni praksi uporablja v zadevah mednarodne pravne pomoči,« – ta pa se že sam sklicuje na mednarodne akte, pri čemer je bistvena zakonska podlaga v kazenskem postopku, Zakon o sodelovanju v kazenskih zadevah z državami članicami Evropske unije (ZSKZDČEU-1). V takšnih primerih je praviloma potreben prevod zaprosila in priloge v tuji jezik, v nadaljevanju pa še odgovora tujih organov in prilog v slovenski jezik. Priloge k zaprosilom, ki jih mora sodni tolmač prevesti, so v večini primerov standardizirani obrazci in so prevedeni v uradne jezike Evropske unije, zato je treba prevesti le njihovo vsebino. Opisano velja, denimo, za evropski preiskovalni nalog (tretji odstavek 5. člena Direktive Evropskega parlamenta in Sveta 2014/41/EU), potrdilo o začasnem zavarovanju (drugi odstavek 6. člena Uredbe 2018/1805 Evropskega parlamenta in sveta) ali evropski nalog za prijetje in predajo (ENPP), kadar slednjega izda sodišče v Republiki Sloveniji. Slovenija namreč kot izvršiteljica dopušča priznavanje ENPP tudi, če je bil ta posredovan v prevodu v angleški jezik (šesti odstavek 6. člena in 16. člen ZSKZDČEU-1), oziroma lahko slovenski organ tudi sam odredi prevod prejetega ENPP v slovenski jezik v primeru, da je zahtevani osebi odvzeta prostost (16. člen ZSKZDČEU-1).²⁶

4.2 Prevodoslovna in praktična izhodišča

Čeprav ne gre za temo ali metodološki pristop tega prispevka, se zdi nujno tudi na področju prevajanja omeniti izhodišča za morebitno nadaljnjo, bolj traduktološko

25 Opisane primere tudi Pravilnik o sodnih izvedencih, sodnih cenilcih in sodnih tolmačih v drugem odstavku 47. člena – »izdelav[a] izjemno zahtevnih prevodov, ki zahtevajo posebno, dodatno poznavanje in študij specialističnega strokovnega izrazoslovja« – opredeljuje kot posebne.

26 Poleg tega ima zahtevana oseba pravico do tolmačenja in prevajanja skladno z določili ZKP (drugi odstavek 17. člena ZSKZDČEU-1).

usmerjeno razpravo glede tehničnih posebnosti prevoda kazenskoprnega besedila. Težko je sicer reči, da bi se s prevajalskega stališča sodna in druga pisanja tod bistveno razlikovala od tistih vrstno pogojenih na drugih pravnih področjih. Najprej je treba omeniti leksikalne posebnosti, ki zadevajo pravno terminologijo, pri čemer je njeno razumevanje in poznavanje še posebej pomembno v primerjalnopravnem okviru. Manj očitne, a za prevod enako ključne so tudi slogovne – omenimo le dispozitivni del obtožnega akta in sodbe v eni sami povedi – ali skladenjske, če pomislimo na rabo trpnika s »se«, ki je imanenten slovenskemu pravnemu jeziku, tako v normativnih besedilih – “Zapisnik se mora pisati v redu” (ZKP 81/1); »V kazenskem postopku se izdajajo odločbe v obliki sodb, sklepov in odredb.« (ZKP 112/1) – kot tudi v posamičnih pravnih aktih: »pritožbi se ugodi«; »pripor zoper obdolženca se odpravi«.

Najtemeljitejši model za prevajanje pravnih besedil je v slovenski traduktologiji zasnovala Kocbek (2017), ki je funkcionalistični prevodoslovni pristop združila z dognanji primerjalnega prava in pravnega jezikoslovja. Deset korakov njenega modela prevajalca vodi od prepoznavanja nameravane uporabe ciljnega besedila (tj. skoposa) pa vse do oblikovanja ciljnega besedila in preverjanja oziroma zagotavljanja pravne varnosti takšnega prevoda. Če bi njen model poskusili namensko usmeriti na kazenskopravno področje oziroma ga, ob neposredni uporabi, aplicirati na prevod listine ali pisnega gradiva iz prejšnje točke, bi kazenskopravne specifikke prišle do izraza najprej v drugem koraku, »Določanje področja prava, na katero sodi izvirno besedilo« (Kocbek 2017, 110). V tem koraku avtorica posebej izpostavlja, da nam že terminologija, specifična za izvirno pravno kulturo, lahko služi kot »kažipot« (prav tam); »obtožnica« nas bo, denimo, usmerila na kazenskopravno področje, četudi je večino pravnih terminov »mogoče popolnoma razumeti in ustrezno interpretirati šele v kontekstu določene pravne besedilne vrste«, saj »besedilna vrsta določenega pravnega področja predstavlja tisti ključni kontekst, ki zaznamuje in določa končni pomen uporabljenega termina« (Sager 1990, 58–59; 101 v Kocbek 2017, 111). S kazenskopravno terminologijo bi se namreč lahko v izčrpnem obsegu srečali v pravnem postopku, v katerem se tožnik, ki v kazenskem postopku ni bil uspešen s premoženjskoprnim zahtevkom, opira na pravnomočno (kazensko) sodbo.

Na tem mestu se torej poznavanje kazenskega postopka in umeščenosti (zlasti) listin vanj izkaže za odločilno, saj konteksta ni mogoče oziroma ni dovolj omejiti le na posamezno pravno področje, marveč je pomemben tudi mikrokontekst znotraj tega področja. Do podobne ugotovitve, do katere nas je v prejšnjem razdelku pripeljala zlasti normativna ureditev prevajanja v kazenskem postopku, Kocbek pride v tretjem koraku, »Določanje besedilne vrste izvirnega besedila« (2017, 111), a po povsem prevodoslovni poti, in sicer skozi aplikacijo Sagerjevega (1990) določanja pravne besedilne vrste ter Bussejeve (2000 v Kocbek 2017) devetrazredne tipologije pravnih besedil. Uvodoma

izpostavljene vrstne posebnosti pravnega jezika pa Kocbek obravnava v šestem koraku modela, »Analiza izvirnega besedila kot kulturema«, v katerem poleg že omenjenih leksikalne in skladenjske posebej obravnava še slogovno in pragmatično raven.

Za zaključek tega resda ozko omejenega pobliska v prevod(oslov)na vprašanja na kazenskopравnem področju pa naj kot poseben primer omenimo kazenskopравno normo. Gre za besedilo z normativno močjo, ki lahko globoko poseže v človekove pravice in svoboščine, poleg tega pa ima zgoščena normativna podstat tudi jezikovno podobo, ki predstavlja večplasten prevodni izziv. Na ravni značilne skladnje in sloga prepoznamo denimo oziralni odvisnik v vlogi osebka, ki uvaja opisni del oziroma dispozicijo – »Kdor tujo stvar poškoduje, uniči ali napravi neuporabno« – in glavni stavek, v katerem je izražena sankcija: »se kaznuje z denarno kaznijo ali zaporom do dveh let« (kaznivo dejanje poškodovanje tuje stvari po KZ-1 220/1). Sodni tolmač mora zato poznati in razumeti jezikovne posebnosti kazenskopравne norme v pravnem redu izvirnega in ciljnega jezika,²⁷ obenem pa kazenskopравne norme skozi prevod ne sme adaptirati na pravni red ciljnega jezika. Izkaže se, da pri ustreznosti prevoda kazenskopравne norme igra nezanemarljivo vlogo četrti korak zgoraj omenjenega modela, »Določanje pravnih sistemov, ki sodelujejo v prevodu, in stopnje njihove sorodnosti«, saj »pravni sistemi obstajajo neodvisno od pravnih jezikov« (Kocbek 2017, 112), še posebej pa peti korak, »Določanje razmerij med pravnimi jeziki, vključenimi v prevod« (prav tam, 115), čeprav koraka nista specifično povezana s kazenskim pravom. K morebitni harmonizaciji sicer pripomorejo nadnacionalni pravni sistemi, kot je pravo EU, vendar to ni zagotovilo za popolno kompatibilnost. Kocbek sicer opozarja na problem pomanjkljive ekvivalence med pravnimi koncepti nesorodnih pravnih sistemov, a v primeru prevajanja med sorodnimi jeziki svari tudi pred pojavom t. i. lažnih prijateljev (prav tam). Pri razumevanju in raziskovanju kazenskega materialnega prava za namen korektnega prevoda kazenskopравne norme se mora sodni tolmač navedenega zavedati, v pomoč pa mu je lahko dejstvo, da v vseh pravnih sistemih kazenski zakonik predstavlja enega temeljnih predpisov, tako kot univerzalnost temeljnih vrednot, pravic in svoboščin predstavlja pravno varovane dobrine, ki jih ščiti kazensko pravo.

5 Sklep

Vloga sodnega tolmača je v kazenskem postopku ključna za zagotavljanje pravičnega sojenja ter uresničevanje procesnih pravic in jamstev oseb, ki ne razumejo jezika sodišča. Ustavno zagotovljena pravica do tolmačenja izhaja iz temeljnih postulatov pravne države, že uvodoma pa je bilo povedano, da je tolmačevo vlogo treba razumeti tudi

27 Gl. npr. Gruntar Jermol 2013.

daleč onstran tiste, ki se kot najočitnejša kaže v določbi 62. člena Ustave RS. Isti razlogi nam zatorej osmišljajo tudi ugotovitev, da je sodno tolmačenje na področju kazenskega postopka opredeljeno natančneje kot na drugih področjih, na katerih pa to dejstvo seveda v nobenem pogledu ne relativizira pomena strokovnega, nevtralnega in točnega prenosa informacij.

Pričujoči prispevek ne poskuša biti tolmačeslovna ali prevodoslovna študija, usmerjena v sodno tolmačenje na kazenskopravnem področju, zato se nismo poglobljali v tehnike tolmačenja ali prevajanja, pač pa smo nakazali predvsem, kako se ta prek določb različnih zakonskih in podzakonskih aktov konkretno udejanjata v kazenskem postopku. Ob takšnem vpogledu morda lažje razumemo na prvi pogled presenetljivo terminološko odločitev zakonodajalca, da se sodno tolmačenje nanaša tako na tolmačenje kot na prevajanje, kajti za razliko od njune precejšnje konceptualne oddaljenosti, če bi skušali primerjati denimo konferenčno tolmačenje in literarni prevod, gre na pravnem (in toliko očitneje na kazenskopravnem) področju za zaokroženo celoto, tako z vidika zakonske urejenosti kot tudi v smislu transferja znanj in kompetenc s področja prevajanja na tolmačenje in obratno.

Nismo se sicer usmerili v posebnosti nobenega medjezikovnega stika in tudi ne, zunaj meja gole ilustrativnosti, v zvrstne posebnosti pravnega jezika, na vsak način pa smo, v želji smotrno zasnovati prispevek z mislijo na skupni imenovalac informativnosti, izhajali iz dejstva, da na korektnost in kakovost dela sodnega tolmača bistveno vplivajo pridobivanje, nadgrajevanje in seveda posodabljanje ustreznih pravniških znanj. Vpogled v sodno tolmačenje na področju kazenskega prava je zato strukturiran s procesne perspektive. Temeljiteje smo vlogo sodnega tolmača v kazenskem postopku skušali prikazati skozi predstavitev normativne ureditve, kadar smo podrobneje analizirali njegovo delo, najsi gre za aplikacijo strokovnih standardov in načel v prakso ali pa za specifične izzive pri tem, pa smo si to prizadevali storiti ob shematičnem prikazu njegovega vstopanja v proces, pri čemer smo se vseskozi opirali na faze in udeležence v kazenskem postopku. Naše prepričanje, ki ga dodatno utrjujejo izkušnje iz prakse in nam ga je, upamo, uspelo argumentirano predstaviti, je namreč, da prav dobra »orientiranost« v postopku tolmaču ne samo izrazito olajša delo, marveč predstavlja neizogibno nujo, da je to delo kakovostno opravljeno, kar velja ne glede na obseg oziroma pogostost njegove udeležnosti v posameznem kazenskem postopku.

V prispevku smo osvetlili tudi nekatera vprašanja, ki si jih zastavlja sodni tolmač, saj resnično pridejo do izraza šele, ko na njegovo vlogo v kazenskem postopku pogledamo skozi oči prakse. Za temeljitejše razumevanje nalog sodnega tolmača je namreč treba imeti v mislih širok spekter situacij, v katere lahko do neke mere vstopajo vsi udeleženci postopka, kadar je vanj pritegnjen sodni tolmač. Ta vidik posledično pomembno

dopolnjuje poglobitveni, torej normativni okvir in pa določene uzance organizacijske narave pri poslovanju sodišč v postopkih, v katerih je treba zagotavljati tolmačenje ali prevajanje. Prav zato je pomembno, da se raziskave sodnega tolmačenja nadaljujejo tudi v smeri proučevanja »sodnotolmaške prakse« ter vidikov, ki so v normativni ureditvi in v sodni praksi le redko nakazani. Ti vidiki so namreč ključni za razvoj stroke in zagotavljanje učinkovitega ter kakovostnega dela sodnega tolmača, čigar vloga je bistvena za varstvo pravic in uresničevanje procesnih jamstev ter s tem za poštenost postopka in pravično sojenje.

Viri in literatura

- Burjan, Lea. 2020. *Oblikovanje teoretskih izhodišč za učinkovitejše sodelovanje sodnih tolmačev in sodnih organov v Republiki Sloveniji*. Doktorska disertacija. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- Dežman, Zlatko, in Erbežnik, Anže. 2003. *Kazensko procesno pravo Republike Slovenije*. Ljubljana: GV Založba.
- Erbežnik, Anže. 2010. Tolmačenja in prevajanja v kazenskih postopkih. *Pravna praksa: časopis za pravna vprašanja*, 29/43. 12–13.
- Gruntar Jermol, Ada. 2013. Značilnosti normativnih in informativnih pravnih besedil. V: Žele, Andreja (ur.), *Družbena funkcijskost jezika: vidiki, merila, opredelitve*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. 165–171.
- Hale, Sandra. 2014. Interpreting culture. Dealing with cross-cultural issues in court interpreting. *Perspectives: Studies in Translatology*, 22:3. 321–331.
- Hurtado Albir, Amparo. 2015. The Acquisition of Translation Competence. Competences, Tasks, and Assessment in Translator Training. *Meta*, 60/2. 256–280.
- Kocbek, Alenka. 2017. Deset smernic za prevajanje pravnih besedil. *Vestnik za tuje jezike*, 9/1. 107–124.
- Lee, Jieun. 2009. When linguistic and cultural differences are not disclosed in court interpreting. *Multi-lingua* 28. 379–401.
- Markič, Jasmina. 2009. Vloga tolmačenja v sodobnem svetu. V: Stabej, Marko (ur.), *Obdobja 28: Infrastruktura slovenščine in slovenistike*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. 239–244.
- Markič, Jasmina, in Geršak, Marija Uršula. 2017. Establishing relationships between judges and court interpreters. V: Zupan, Simon (ur.), Nuč Blažič, Aleksandra (ur.). *Interpreting studies at the crossroads of disciplines*. Berlin: Frank & Timme, 157–171.
- Oštir, Ana, Reven, Rebeka, in Gorkič, Primož. 2015. Položaj beguncev v kazenskem postopku v luči prakse ESČP in Ustavnega sodišča RS. *Pravna praksa: časopis za pravna vprašanja*, 34/36-37. II–VIII.
- Sager, Juan Carlos. 1990. *A Practical Course in Terminology Processing*. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins.
- Sovdat, Jadranka. 2019. Ustavna vloga tolmača. *Pravosodni bilten*, 40/1. 63–67.
- Sterle, Petra. 2017. *Direktiva EU o pravici do tolmačenja in prevajanja in njena implementacija v slovensko kazensko pravno zakonodajo*. Ljubljana: Pravna fakulteta.
- Šugman Stubbs, Katja, Gorkič, Primož, in Fišer, Zvonko. 2020. *Temelji kazenskega procesnega prava*. Ljubljana: GV Založba.

Pravni viri

- Direktiva Evropskega parlamenta in Sveta 2010/64/EU z dne 20. oktobra 2010 o pravici do tolmačenja in prevajanja v kazenskih postopkih (UL EU L 280/1, 26.10.2010).
- Direktiva Evropskega parlamenta in Sveta 2014/41/EU z dne 3. aprila 2014 o evropskem preiskovalnem nalogu v kazenskih zadevah (UL L 130, 1.5.2014).
- EULITA (Evropsko združenje pravnih tolmačev in prevajalcev), Vademekum za sodnike, tožilce, odvetnike in sodne tolmače, 2011: <https://www.eulita.eu/en/2011/06/10/vademecum/> (slovenski prevod, DTPS: <https://www.dpts.si/sekcija-sodnih-tolmacev/vademekum>).
- EULITA (Evropsko združenje pravnih tolmačev in prevajalcev), Etični kodeks, 2013: <https://www.eulita.eu/en/code-ethics/> (slovenski prevod, Ministrstvo za pravosodje RS).
- Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin (Uradni list RS – MP, št. 33/1994).
- Kazenski zakonik (KZ-1), Uradni list RS, št. 50/12 – uradno prečiščeno besedilo, 54/15, 6/16 – popr., 38/16, 27/17, 23/20, 91/20, 95/21, 186/21, 105/22 – ZZNŠPP, 16/23 in 107/24 – odl. US.
- Ministrstvo za notranje zadeve, Policija, Kodeks ravnanja tolmača oziroma prevajalca, 2019, https://www.gov.si/assets/ministrstva/MNZ/SOJ/Novice/2020/JUNIJ/Prevajalci_23062020/Kodeks-prevajalci-Policija.pdf (22. 11. 2019).
- Ministrstvo za notranje zadeve, Policija, Informacija o vrstah javnih naročil na področju tolmačenja in prevajanja, 2024, <https://www.gov.si/novice/2024-11-13-informacija-o-vrstah-javnih-narocil-na-podrocju-tolmacenja-in-prevajanja/> (13. 11. 2024).
- Ministrstvo za pravosodje Republike Slovenije, Splošne in posamične smernice za strokovno področje sodnega tolmačenja in prevodov, 2020, https://www.gov.si/assets/ministrstva/MP/STROKOVNI-SVET-CIT/Splosne_in_posamicne_SMERNICE_SODNO-TOLMACENJE_in_PREVODE_OPIS-PODROCJA-DELA-final-za_objavo_28122020.pdf.
- Pravilnik o sodnih izvedencih, sodnih cenilcih in sodnih tolmačih, Uradni list RS, št. 84/18, 148/21 in 18/24.
- Resolucija Sveta z dne 30. novembra 2009 o načrtu za krepitev procesnih pravic osumljenih ali obtoženih oseb v kazenskih postopkih (UL EU C 295/1, 04.12.2009, str. 3).
- Sodni red, Uradni list RS, št. 87/16 in 127/21.
- Uredba (EU) 2018/1805 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 14. novembra 2018 o vzajemnem priznavanju sklepov o začasnem zavarovanju in sklepov o odvzemu (UL L 303, 28/11/2018).
- Ustava Republike Slovenije (URS), Uradni list RS, št. 33/91-I, 42/97 – UZS68, 66/00 – UZ80, 24/03 – UZ3a, 47, 68, 69/04 – UZ14, 69/04 – UZ43, 69/04 – UZ50, 68/06 – UZ121, 140, 143, 47/13 – UZ148, 47/13 – UZ90, 97, 99, 75/16 – UZ70a in 92/21 – UZ62a.
- Ustavni zakon o dopolnitvi II. poglavja Ustave Republike Slovenije (UZ62a), Uradni list RS, št. 92/21.
- Zakon o kazenskem postopku (ZKP), Uradni list RS, št. 176/21 – uradno prečiščeno besedilo, 96/22 – odl. US, 2/23 – odl. US, 89/23 – odl. US in 53/24.
- Zakon o nalogah in pooblastilih policije (ZNPPol), Uradni list RS, št. 15/13, 23/15 – popr., 10/17, 46/19 – odl. US, 47/19, 153/21 – odl. US in 8/25.
- Zakon o sodelovanju v kazenskih zadevah z državami članicami Evropske unije (ZSKZDČEU-1), Uradni list RS, št. 48/13, 37/15, 22/18 in 94/21.
- Zakon o sodnih izvedencih, sodnih cenilcih in sodnih tolmačih (ZSICT), Uradni list RS, št. 22/18, 3/22 – ZDeb in 102/24.

Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o kazenskem postopku (ZKP-M), Uradni list RS, št. 87/14.
 Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o kazenskem postopku (ZKP-N), Uradni list RS, št. 22/19.

Povzetek

Prispevek obravnava vlogo in pomen sodnega tolmača v kazenskem postopku. Predstavlja tako normativno ureditev tega področja v Republiki Sloveniji kot tudi standarde sodnega tolmačenja z namenom vpogledati v delo in naloge tolmača ter zlasti njune posebnosti v kazenskem postopku. Uvodni razmislek o ustavni vlogi tolmača nadgradi s pregledom poglavitnih aktov, ki urejajo to področje, zlasti Direktive 2010/64/EU, nato pa se podrobneje ločeno posveti problematiki tolmačenja in prevajanja. V obrisih sledi fazam in udeležencem kazenskega postopka ter na eni strani skuša skladno s tem pristopom delo tolmača sistematizirati, na drugi strani pa opozarja na specifične in izzive, katerih poznavanje, razumevanje in premoščanje je temeljnega pomena za zagotavljanje pravic ter uresničevanje procesnih jamstev udeležencem postopka, ki potrebujejo tolmačenje oziroma prevajanje.

Ključne besede: kazenski postopek, pravica do uporabe svojega jezika, procesna jamstva, sodni tolmač, tehnike tolmačenja in prevajanja

Abstract

The role and work of a court interpreter in criminal proceedings

The article examines the role and significance of court interpreters in criminal proceedings. It presents both the regulatory framework of this field in the Republic of Slovenia and the standards of court interpreting, aiming to provide insight into the work and duties of interpreters, particularly in relation to criminal proceedings. An introductory reflection on the constitutional role of interpreters is expanded with an overview of the key legal acts governing this area, especially Directive 2010/64/EU. The article then explores the issues of interpreting and translation in this context. It outlines the stages and participants of criminal proceedings, seeking, on the one hand, to systematize the work of interpreters in accordance with this approach and, on the other hand, to highlight the specificities and challenges whose awareness, understanding, and overcoming are essential for ensuring the rights and guarantees of participants in the proceedings who require interpretation or translation.

Keywords: criminal procedure, right to use one's own language, procedural safeguards, court interpreter, interpreting and translation techniques

O avtorju

Dr. Ignac Fock je docent za špansko in hispanoameriško književnost na Oddelku za romanske jezike in književnosti UL FF, poučuje pa tudi literarno prevajanje ter pravno prevajanje in tolmačenje, posebej na kazenskopravnem področju. Od leta 2014 je sodni tolmač za španski jezik, sicer pa je več let delal kot tolmač za potrebe policije. Prevaja leposlovje iz španskega in francoskega jezika, raziskovalno pa se ukvarja zlasti s pripovedno prozo in teorijo pripovedi; 2022 je izšla njegova znanstvena monografija *Romaneska pretveza*.

Elektronski naslov: ignac.fock@ff.uni-lj.si